

BAZALT GROEP

Investeren in leren

HET GESPREK

Groei in eigenaarschap

LEREN VAN EN MET ELKAAR

Leren met richting en met resultaat

LEREN ZICHTBAAR MAKEN

Drie sleutels tot groei

5

Een goede reflectieve vraag
bevat vijf elementen in een vaste
volgorde, die de leraar uitdagen
tot dieper nadenken over zijn gedrag
en handelen.

89%

van de tijd praat de leraar
in een klas blijkt uit onderzoek
van John Hattie.

Colofon

Redactie

Esther Bosveld-van Tour
Zi Wat

Tekstuele bijdragen

Michelle Kraan
Ton Burger
Sjoerd van Loon
Marcel Bogaarts
Lisanne Nijenhuis

Fotografie

Esther Bosveld-van Tour
Johan Keimpema
Lisanne Nijenhuis

Ontwerp

VRHL

Druk

Opmeer papier
pixels projecten

Bazalt Groep Magazine
verschijnt 2x per jaar

Redactieadres

marcom@bazaltgroep.nl

Bazalt Groep

Bezoekadressen:

Locatie Den Haag

Burgemeester Patijnlaan 19
2585 BE Den Haag

Locatie Goes

Stationsplein 21
4461 HP Goes

Postadres:

Postbus 53509
2505 AM Den Haag
T 088 55 70 570

www.bazaltgroep.nl

Volg ons via

INHOUD

4

HET GESPREK

Groei in eigenaarschap

VAN DE REDACTIE

Leren is geen eindpunt, maar een voortdurend proces van groei, reflectie en eigenaarschap. In dit nummer duiken we in hoe scholen leren kunnen optimaliseren: voor leerlingen en voor leraren. We laten zien hoe formatief handelen en het versterken van eigenaarschap bijdragen aan zichtbaar leren. Daarbij nemen we je mee in het nieuwe visuele boek van John Hattie, dat complexe inzichten toegankelijk maakt voor het hele team.

Ook vind je een inspirerend artikel over basisschool ICBS De Vuurvogel, waar leren zichtbaar maken centraal staat in de dagelijkse praktijk. En voor wie van een uitdaging houdt: test je kennis in onze quiz over formatief handelen.

Of je nu directeur, intern begeleider of leerkracht bent, dit magazine helpt je om met frisse blik naar leren te kijken. Want als we leren beter begrijpen, kunnen we het ook beter begeleiden. En dat maakt een wereld van verschil.

LEREN VAN
EN MET ELKAAR

**Leren met richting
en resultaat**

10

De week van	7
Leren zichtbaar maken	12
Wie of wat heeft je kijk op het vak veranderd?	14
Kennisquiz formatief handelen	15
Boeken en agenda	16

TROTS OP

John Hattie in Nederland

Op 30 oktober gaf John Hattie een indrukwekkende keynote in Kinopolis Utrecht, voor een zaal vol onderwijsprofessionals. Het onderzoek van John Hattie zit al jaren in het DNA van Bazalt Groep en daarom was het geweldig om *first-hand* bijgepraat te worden over de nieuwste inzichten uit zijn invloedrijke onderzoeken.

Zijn boodschap was helder: niet wát je doet, maar hoe je evalueert op datgene wat je doet, maakt het verschil. Op 31 oktober ging hij hierop verder in tijdens twee verdiepende workshops op verschillende locaties in Nederland. Samen werd onderzocht hoe je als team *evidence-informed* kunt werken en gericht kunt sturen op leren en (uiteindelijk) leerresultaten.

We zijn trots dat we John Hattie mochten ontvangen en dat die bezoeken zo goed werden

ontvangen. De reacties van de scholen en besturen, waar we vaak al jaren mee samenwerken waren bijzonder positief en ook wij, als trainer/adviseurs zitten weer vol inspiratie. Zijn bezoek versterkt onze gezamenlijke ambitie: Het versterken van onderwijs dat ertoe doet, waarin elke professional bewust bijdraagt aan het leren van elke leerling.

Vlnr Max de Boer, Marlies Bart, Angélique Vermaak, Marije van Onna

Eigenaarschap groeit stap voor stap: een kijkje bij ICBS De Vuurvogel

Op basisschool ICBS De Vuurvogel in Zaandam staat eigenaarschap centraal. Sinds januari 2025 werkt het team aan een traject dat leerlingen en leerkrachten helpt groeien in verantwoordelijkheid, regie en samenwerking. Schoolleider Marloes Bart en leerkracht Max de Boer delen hun ervaring over het traject 'Groeï in eigenaarschap'.

De opzet van het gesprek is niet traditioneel en dat heeft een reden. Het gesprek is een voorbeeld van eigenaarschap in de praktijk: de vragen zijn op papiertjes geschreven die zijn dichtgevouwen zodat er ruimte is voor keuze, eigen inbreng en verdieping. Zo ontstaat een mooi gesprek over groei, vertrouwen, samenwerking en het lef om los te laten.

Tijdens een eerdere audit werd duidelijk dat er winst te behalen viel in het versterken van eigenaarschap bij leerlingen en in de samenwerking binnen het team. "We waren op zoek naar meer verbinding, een doorgaande lijn en vooral: meer bewustwording", vertelt Marloes. De aanleiding voor het traject was helder: eigenaarschap stond al op papier als kernwaarde, maar het moest meer gaan leven in de praktijk. Het team koos bewust voor een traject op maat, met ruimte voor mede-eigenaarschap. Geen standaard-training, maar een aanpak die past bij de cultuur van ICBS De Vuurvogel. "We wilden iets dat écht bij ons past", zegt Marloes. "En dat is gelukt."

Waar sta ik nu? Waar werk ik naar toe? Wat is mijn volgende stap? Deze drie vragen zijn ondersteunend om eigenaarschap te kunnen laten groeien. "Het eigenaarschap ligt niet alleen bij de leerkracht, maar juist ook bij de leerling", zegt Max. "Ze leren reflecteren, doelen stellen en hun eigen leerproces volgen."

Dat klinkt abstract, maar in de praktijk is het verrassend concreet. In groep 5 bijvoorbeeld werken leerlingen aan tafelsommen. Ze bepalen zelf welke tafels ze beheersen en hangen hun naam bij de juiste kaart. De succescriteria stellen ze samen op. "Zo ontstaat eigenaarschap én differentiatie", legt Max uit. "En het

mooie is: het werkt. Kinderen weten precies waar ze staan."

Marloes benadrukt het belang van veiligheid. "Je kunt pas eigenaar zijn van je leerproces als je je veilig voelt. In deze groep kan dat. En als het niet werkt, passen we het aan. Ook dat is eigenaarschap."

Het traject draait niet alleen om de leerlingen. Ook het team maakt een ontwikkeling door. "We zijn inhoudelijker gaan praten", zegt Marloes. "De gesprekken in de teamkamer zijn veranderd. We denken samen na over wat werkt, delen lessen en geven elkaar feedback."

Een belangrijk onderdeel van die ontwikkeling is het werken met 'buddy's'. Leerkrachten koppelen zich aan een collega om samen te reflecteren op hun lessen en elkaar te ondersteunen in het leerproces. "Dat zorgt voor verbinding én verdieping", aldus Max. Het traject op ICBS De Vuurvogel bestaat uit studiedagen, proces-begeleiding met coachende

elementen en groepsfeedback-sessies. Deze onderdelen zijn steeds gericht op het versterken van het didactisch handelen binnen de vier vaste fasen in een les: starten, richten, leren en reflecteren.

Een verrassend krachtig instrument binnen het traject is de 'fotoreview'. De onderwijsadviseurs maken foto's van goede dingen die ze zien gebeuren tijdens de persoonlijke coaching. Daarna vertellen de leraren elkaar over wat er op die foto's gebeurde en welke impact het had op het leren van de leerlingen. "Je ziet letterlijk wat er gebeurt in je klas", vertelt Marloes. "Het levert waardevolle inzichten op, juist omdat je even afstand neemt en met elkaar kijkt."

De fotoreview blijkt niet alleen leerzaam, maar ook laagdrempelig. "Je ziet dingen die je anders misschien niet opmerkt. En het helpt om met elkaar in gesprek te blijven over wat goed gaat en wat beter kan", vertelt Max. >

"En het mooie is: het werkt. Kinderen weten precies waar ze staan."

Meer regie, meer vertrouwen

Wat het traject heeft gebracht, is meer regie voor de leerkracht over de lessen. Max vertelt hoe hij zijn lessen tegenwoordig voorbereidt: "Ik werk niet meer met uitgebreide formulieren. Vaak is een leeg A4'tje genoeg om mijn ideeën te ordenen. Eén doel, één focus. Dat geeft rust én richting." Die eenvoud is niet oppervlakkig, maar juist doordacht. Max werkt vanuit de vier vaste fasen

van het traject: een effectieve start, de fase richten, de fase leren en de fase reflecteren. Deze fasen geven hem houvast en structuur in het voorbereiden en uitvoeren van zijn lessen. "Doordat ik weet wat ik wil bereiken, durf ik de methode los te laten. Ik gebruik wat past, en laat weg wat niet werkt. Dat vraagt vertrouwen in je eigen kennis en kunde en dat vertrouwen groeit met elke les."

Het resultaat? Meer eigenaarschap bij de leerkracht én bij de leerling. "Je staat steviger voor de klas. En kinderen voelen dat. Ze weten dat jij weet waar je naartoe werkt. Dat maakt het onderwijs krachtiger."

Tijdens studiedagen wordt eigenaarschap vanuit verschillende invalhoeken belicht, via presentaties, opdrachten in het werkboekje, samenwerkopdrachten en een boekenbuffet met artikelen en boeken over eigenaarschap, leerdoelen en feedback. "Ik heb daar veel uit gehaald", zegt Max.

Die theoretische onderbouwing gaf niet alleen houvast, maar ook vertrouwen. "Je voelt je sterker als je weet dat wat je doet ergens op gebaseerd is."

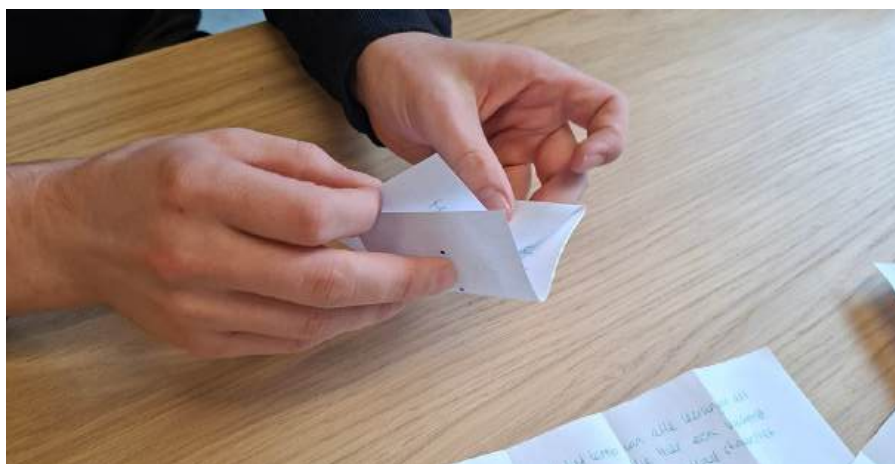
Wat merken de leerlingen?

De impact op de leerlingen is groot. "Kinderen zijn doelgerichter, zelfstandiger en actiever betrokken bij hun leerproces", zegt Max.

"Ze gebruiken termen als 'succes-criteria' en 'leerdoel' alsof het de normaalste zaak van de wereld is." Ook de sfeer in de klas verandert. "Er is meer rust, meer focus. Kinderen weten wat er van hen verwacht wordt en kunnen elkaar helpen. Ze nemen verantwoordelijkheid en dat zie je terug in hun gedrag."

Marloes vult aan: "Het eigenaarschap zit niet alleen in de structuur, maar ook in de houding. Kinderen durven vragen te stellen, feedback te geven en te ontvangen. Ze groeien niet alleen in kennis, maar ook in hun geloof in eigen kunnen (*self-efficacy*)."

Van traject naar cultuur: het is nu een manier van werken geworden die leerlingen én leerkrachten in beweging en in hun kracht zet. Want eigenaarschap, dat leer je niet uit een boek. Dat ontwikkel je samen.

Het traject *Groei in eigenaarschap zichtbaar maken* kent twee uitgangspunten:

- 1. Alle leerlingen laten groeien in eigenaarschap.** Leerlingen zijn actief betrokken bij hun eigen leerproces. Ze weten wat ze leren, kunnen feedback geven en ontvangen en zijn in staat hun eigen ontwikkeling te beoordelen.
- 2. Die groei zichtbaar maken.** Via leerbewijzen van leerlingen, leraren en de school, die worden samengebracht in een dashboard, wordt inzicht gegeven in waar men staat en wat een volgende stap kan zijn.

Adviseurs begeleiden dit proces op drie niveaus:

- In de klas, met focus op leraargedrag dat eigenaarschap stimuleert.
- In teamtrainingen, waarin leraren samen leren en reflecteren.
- Met het (midden)management, via een stuurteam dat het traject borgt en versterkt.

Het resultaat: een school die zelfstandig en duurzaam werkt aan groeien in eigenaarschap voor alle leerlingen. Wil je weten wat dit traject voor jouw school kan betekenen? Neem dan contact op met verkoop op verkoop@bazaltgroep.nl voor meer informatie.

Van NIO tot IB: de week van onderwijs- adviseur Lisanne

TEKST EN FOTOGRAFIE LISANNE NIJENHUIS

MAANDAG 1

De week start ik met een NIO-afname, waarbij ik leerkrachten ondersteun bij het opstellen van vo-adviezen. Met mijn onderwijsachtergrond vind ik zo'n afname extra leuk, aangezien je weer een ochtend echt voor de klas staat. Daarna volgt een intakegesprek voor het onderzoek van vrijdag. Samen met school en ouders maak ik een plan om goed mee te denken.

DINSDAG 2

Ik sluit aan bij een mdo, waarin we met verschillende experts kijken wat er mogelijk is voor een leerling. Daarna ga ik naar kantoor en beoordeel dossiers van aanmeldingen voor dyslexieonderzoeken.

WOENSDAG 3

Thuis werk ik mails bij en rond ik een verslag af.

Daarna ga ik naar een school, waar ik samen met een collega de ZIO-training *Spelend op pad* geef. Hierbij leren we een groep kinderen spelenderwijs sociale vaardigheden aan.

DONDERDAG 4

Ik voer een onderzoek uit bij een leerling met aandachtsproblemen. Middels een observatie en gesprekken met het kind, ouders en leerkrachten geef ik handelingsadviezen om deze leerling verder tot ontwikkeling te laten komen.

VRIJDAG

Op vrijdag werk ik als interim-intern begeleider; dan coördineer ik de zorg in de bovenbouw en ondersteun ik de startende ib'ers. Zo volg ik de ontwikkeling van leerlingen weer op een andere manier.

EEN FEEDBACKMODEL

FEEDBACK ALS EEN DOORLOPENDE CYCLUS

FEED-UP

Waar ga ik heen?

Wat is mijn doel?

Wat probeer ik te bereiken?

Feed-up draait om die eerste vraag: **waar ga ik heen?** Wat is het leerdoel? Wat probeert de leerling te bereiken? We willen leerlingen helpen de kloof te dichten tussen waar ze staan en waar we ze willen hebben, maar dat kunnen we niet met feedback bereiken wanneer dat doel niet omschreven is, want dan zien leerlingen de kloof niet en begrijpen ze dus ook niet waarom die gedicht moet worden. Daarom is het zeer belangrijk dat we het doel bepalen en dat leerlingen goed weten wat dat doel is.

FEED FORWARD

Wat is de volgende stap?

Wat moet ik specifiek doen om de kloof te dichten tussen mijn doel en mijn huidige prestatieniveau?

Feedforward helpt ons met de vraag: **wat is de volgende stap?** Of: hoe dicht ik de kloof? Welke specifieke handelingen zijn nodig om de kloof te dichten tussen mijn doel en mijn huidige prestatieniveau?

Deze poster komt uit
Leren zichtbaar maken:
de geïllustreerde gids

Scan de code
voor meer
informatie

FEED BACK

*Hoe doe ik het?
of Waar sta ik nu?*

**Wat is mijn huidige
prestatieniveau in relatie
tot mijn doel?**

Feedback beantwoordt echt deze tweede vraag: **hoe presteer ik in relatie tot het doel?** Hierbij zijn de succescriteria van belang om zowel de leraar als de leerling te helpen bij het bewaken van de voortgang in relatie tot het doel.

Feedback kan veel verschillende vormen aannemen. Feedback kan:

- 1** Meer informatie geven over wat er wel en niet wordt begrepen.
- 2** Aanwijzingen geven voor de inzet van strategieën of processen om de taak te volbrengen.
- 3** Gericht zijn op beheersing, op automatisering of op meer uitdaging bieden om leerlingen tot dieper begrip te brengen.

Leren met richting en resultaat

Wat maakt leren betekenisvol? Formatief handelen biedt een krachtige aanpak om leerlingen actief te betrekken bij hun leerproces. Door samen te werken aan heldere leerdoelen en succescriteria, ontstaat eigenaarschap, motivatie en zicht op groei - van kleuter tot bovenbouwer. Onderwijsadviseurs Sjoerd van Loon en Michelle Kraan wisselen praktijkervaringen met elkaar uit.

TEKST **ZI WAT** FOTOGRAFIE **ESTHER BOSVELD-VAN TOUR**

Sjoerd: “Wat ik zo krachtig vind aan Formatief handelen, is dat het leerlingen echt grip geeft op hun eigen leerproces. Als ze weten waar ze naartoe werken, waar ze nu staan en wat hun volgende stap is, zie je ze groeien. In groep 5 werkte ik laatst aan het leerdoel: *Ik leer hoe ik in een zin een lijdend voorwerp kan vinden*. Best pittig, maar met duidelijke succescriteria – zoals het herkennen van de persoonsvorm en het onderwerp – kregen de leerlingen er echt vat op.”

Michelle: “Mooi! En dat werkt dus ook bij kleuters. Ik was in een groep waar ze werkten aan het thema Sinterklaas. De leerkracht vroeg: *‘Wat hoort er allemaal bij de stoomboot van Sinterklaas?’* De kinderen noemden enthousiast dingen als raampjes, een stoompijp, vlaggetjes en natuurlijk Sinterklaas zelf. De leerkracht tekende mee en zo ontstonden hun eigen succescriteria. Niet bedacht door de juf, maar voortgekomen uit hun eigen ideeën.”

Sjoerd: “Dat is precies wat Dylan Wiliam bedoelt met het activeren van leerlingen als eigenaar van hun leerproces. En als je die succescriteria samen opstelt, worden ze betekenisvol.

In mijn voorbeeld gebruikten we een stappenplan: eerst de persoonsvorm zoeken, dan het onderwerp, en dan de vraag stellen: *Wat + gezegde?* Zo kwamen ze zelf tot het lijdend voorwerp. En het mooie is: ze konden elkaar ook helpen.”

Michelle Kraan en Sjoerd van Loon

'Als leerlingen weten wat ze leren en waarom, dan stijgen hun motivatie én hun leerresultaten.'

Michelle: "Ja, dat samenwerken zie ik ook bij jonge kinderen. Na het knutselen gingen ze elkaars boten bekijken: *Hebben we alles wat we hadden bedacht?* Sommigen ontdekten dat ze nog iets misten en voegden dat toe. Zo leerden ze spelenderwijs wat succes betekent: weten wat je wilt maken, eraan werken, en trots kunnen zeggen: *Het is gelukt!*"

Sjoerd: "Voor de leraar is het ook gewoon leuker lesgeven. Je hebt betere gesprekken met je leerlingen, je ziet ze reflecteren en je kunt veel gericht feedback geven. John Hattie benadrukt ook hoe belangrijk helderheid is. Als leerlingen weten wat ze leren en waarom, dan stijgen hun motivatie én hun leerresultaten."

Michelle: "En het hoeft niet ingewikkeld te zijn. Een goed leerdoel begint vaak met: *Ik kan ...* of *Ik leer ...* en is gekoppeld aan concrete succescriteria. Of je nu werkt aan taal, rekenen of een creatieve opdracht: het maakt leren doelgericht én betekenisvol."

Sjoerd: "Formatief handelen is geen extra taak, het is een manier van denken en doen die het leren versterkt. En het mooie is: het werkt in elke klas, ongeacht leeftijd of vakgebied."

Meer weten over Formatief handelen in combinatie met leerdoelen en succescriteria? Neem gerust contact op met een van onze trainer-adviseurs, of bel met een accountmanager om te bespreken wat Bazalt Groep voor jullie kan betekenen.

Scan voor meer informatie over Formatief handelen.

Scan voor meer informatie over het boek *Leerdoelen & Succescriteria*.

Leren zichtbaar maken: drie sleutels tot groei

Hoe zorg je ervoor dat elke leerling écht groeit in een schooljaar?

Met *Leren zichtbaar maken* krijg je als leraar of schoolleider praktische handvatten om het verschil te maken. In dit artikel ontdek je hoe feedback, professionele ontwikkeling en hoge verwachtingen bijdragen aan Leren zichtbaar maken.

TEKST **ZI WAT, MARCEL BOGAARTS EN SJOERD VAN LOON** ● FOTOGRAFIE **ESTHER BOSVELD-VAN TOUR EN ADOBE STOCK**

'Leren zichtbaar maken is een mindset.'

Elke dag sta je voor de klas met één doel: leerlingen laten groeien. Maar hoe weet je of dat lukt? In zijn onderzoek deelt John Hattie inzichten die je helpen om leren écht zichtbaar te maken. Bazalt Groep vertaalt deze inzichten naar de praktijk van Nederlandse scholen.

Feedback die raakt

Feedback is meer dan een compliment of opmerking. Het is een krachtig middel om leerlingen verder te helpen. Maar dan moet het wel goed gebeuren. Feedback op de persoon ('Wat ben jij slim!') heeft weinig effect en kan zelfs negatief werken.

Feedback op leerstrategieën en volgende stappen daarentegen, maakt een wereld van verschil. Leerlingen leren het meest van feedback die doelgericht, actiegericht en toekomstgericht is. En wist je dat peer-feedback en zelfevaluatie ook enorm effectief zijn? Laat leerlingen dus niet alleen feedback ontvangen, maar ook geven. Zo ontstaat een rijke leeromgeving waarin iedereen groeit.

Samen leren als team

Als leraar leer je veel in je eerste jaren. Daarna wordt het lastiger om jezelf te blijven ontwikkelen. Toch is dat cruciaal. Professionele ontwikkeling heeft direct invloed op het leren van leerlingen. En als je dat samen doet met je team, is het effect nog groter.

Bij Bazalt Groep zien we hoe scholen floreren als ze samen leren. Of het nu gaat om *micro teaching*, coaching of een professionele leergemeenschap (PLG): als je samen reflecteert, analyseert en experimenteert, groeit niet alleen de leerling, maar ook het team. Schoolleiders spelen hierin een sleutelrol. Door actief mee te doen, doelen te stellen en een veilige leeromgeving te creëren, geven zij het goede voorbeeld.

Hoge verwachtingen: geloof in groei

Elke leerling verdient hoge, positieve verwachtingen. Niet omdat ze allemaal naar het vwo moeten, maar omdat ze allemaal kunnen groeien. Als leraar maak jij het verschil door te geloven in het potentieel van elke leerling.

Lage verwachtingen leiden tot minder uitdaging, minder feedback en minder betrokkenheid. Hoge

verwachtingen daarentegen zorgen voor motivatie, eigenaarschap en betere prestaties.

Hoe laat je dat zien? Door heldere leerdoelen te communiceren, strategiegerichte feedback te geven en leerlingen uit te nodigen om vragen te stellen. En vooral: door oprechte interesse te tonen in wie ze zijn en wat ze kunnen worden.

Aan de slag!

Leren zichtbaar maken is geen trucje, maar een mindset. Het vraagt om reflectie, samenwerking en lef. Maar het levert zo veel op. Wil jij ontdekken wat het voor jouw school kan betekenen? Onze adviseurs staan klaar om samen met jou het verschil te maken.

Wil jij met jouw team aan de slag met Leren zichtbaar maken?

Bazalt Groep biedt inspirerende trainingen, coaching en publicaties. Samen maken we leren zichtbaar én betekenisvol.

Scan voor meer informatie en om contact op te nemen!

'Als leraar maak jij het verschil door te geloven in het potentieel van elke leerling.'

In elke editie van ons magazine stellen we deze vraag aan een collega binnen of buiten onze organisatie. We spreken dit keer met niemand minder dan prof. John Hattie, onderwijs-onderzoeker en statisticus en grondlegger van *Visible Learning* (Leren zichtbaar maken).

'Wat als ik het fout heb?'

TEKST EN FOTOGRAFIE ESTHER BOSVELD-VAN TOUR

John Hattie begon zijn loopbaan in het onderwijs als buitenstaander. "Ik kwam het onderwijs binnen als een *outsider*", vertelt hij. "Als statisticus. Ik werd wel verwelkomd, maar vooral getolereerd. Iedereen was gepassioneerd over zijn eigen aanpak en zei: 'Dit is wat werkt.' Maar iedereen zei iets anders. Dat kon niet kloppen."

Die verwondering viel samen met een belangrijke ontwikkeling in de wetenschap: "Toen ik begon, introduceerde Gene Glass het concept van meta-analyse", vertelt Hattie. "Ik dacht: de beste manier om te begrijpen wat het is, is door er zelf een te doen."

Dat werd het begin van een inmiddels 30 jaar lange zoektocht naar wat echt werkt in onderwijs. Via meta-analyses ontdekte hij dat vrijwel alles werkt, maar dat dit niet de juiste vraag is. Hij ontwikkelde het concept van een gemiddelde effectgrootte en ging op zoek naar wat daarboven uitstijgt. Wat begon als een persoonlijke hobby groeide uit tot het wereldwijde concept *Visible Learning*.

Door de jaren heen heeft Hattie zijn mening over verschillende onderwijsopvattingen bijgesteld. Zo ontdekte hij dat vakinhoudelijke kennis van leraren niet altijd doorslaggevend is, het hangt af van *hoe* je lesgeeft. Ook het effect van kleinere klassen bleek veel kleiner dan verwacht. "Dat soort inzichten dwingen me om steeds opnieuw te onderzoeken waarom iets wel of niet werkt." "Ik raak juist gefascineerd als iets niet werkt zoals ik verwacht", vertelt Hattie. "Dat zet me aan om dieper te graven. Waarom klopt het niet? Wat zie ik over het hoofd?" Het zijn juist de tegenstrijdige of onverwachte uitkomsten die hem motiveren om verder te zoeken. Hij benadrukt dat het niet gaat om wat leraren doen, maar hoe ze denken over wat ze doen. *Mindframes* en zelfconcept van leraren spelen hierin een grote rol. Hij ziet een positieve verschuiving in het onderwijs: leraren en schoolleiders werken meer samen en baseren hun keuzes vaker op onderzoek.

John Hattie

Wat hem nog altijd bezighoudt, is de vraag: *Wat als ik het fout heb?* "Omdat zo veel mensen mijn werk lezen en gebruiken, wil ik als eerste weten waar ik mogelijk verkeerd zit. Elke nieuwe meta-analyse kan mijn inzichten onderuithalen. Dat houdt me scherp, maar bezorgt me ook nachtmerries."

Toch blijft hij optimistisch: "Overal waar ik kom, zie ik excellentie. Leraren zijn vaak briljant, maar we zijn ook goed in het ontkennen van onze eigen expertise. We geven de eer aan de kinderen, de ouders, de omstandigheden. Maar ik heb de data: wat leraren doen, maakt het verschil." ●

Test jouw kennis over formatief handelen!

Kies bij elke vraag A, B of C. Tel aan het eind hoeveel keer je A, B of C hebt gekozen en check je resultaat.

TEKST **ZI WAT** ○ FOTOGRAFIE **ADOBE STOCK**

1. Wat is het doel van formatief handelen?

- A. Toetsresultaten verzamelen voor rapportage
- B. Leerlingen motiveren met cijfers
- C. Inzicht geven in het leerproces voor het nemen van een beredeneerde vervolgstap

2. Welke vraag hoort bij formatief handelen volgens Hattie, Clarke en Wiliam?

- A. Wat moet ik leren voor de toets?
- B. Hoeveel fouten heb ik gemaakt?
- C. Wat is mijn volgende stap?

3. Wat is een kenmerk van strategie 2 van Dylan Wiliam?

- A. Leerlingen beoordelen elkaar
- B. Bewijs voor leren verzamelen
- C. Leerdoelen formuleren

4. Wat is een belangrijk effect van formatief handelen op leraren?

- A. Minder lesvoorbereiding nodig
- B. Meer controle over het leerproces
- C. Inzicht in eigen impact en bijsturing

5. Wat stimuleert strategie 4 van Dylan Wiliam?

- A. Leerlingen werken individueel aan opdrachten
- B. Leerlingen geven elkaar cijfers
- C. Leerlingen zijn leerbron voor elkaar

6. Wat is nodig voor duurzame schoolontwikkeling met formatief handelen?

- A. Eenmalige training voor leraren
- B. Implementatie in het DNA van de school
- C. Alleen focus op leerdoelen

7. Wat is het verschil tussen formatief handelen en formatief evalueren?

- A. Formatief evalueren is alleen toetsen
- B. Formatief handelen is een cyclisch proces
- C. Er is geen verschil

Jouw resultaat

Voornamelijk A:

Ai, je weet nog niet genoeg over formatief handelen. Check onze agenda en volg de basistraining (tip: ook in *blended* variant mogelijk) en start met het leren van de basisprincipes.

Voornamelijk B:

Je hebt al wat kennis! Vraag persoonlijk advies voor verdieping en toepassing in jouw praktijk.

Voornamelijk C:

Top, je bent goed op weg! Verdiep je verder met een traject of bouwsteen zoals Kagan Coöperatief Leren of Growth Mindset.

Laat je score zien aan je collega's en ontdek samen hoe jullie formatief handelen kunnen versterken! Scan voor meer informatie en om contact met ons op te nemen.

LEESTIP!

Hattie helder voor iedereen!

TEKST **SJOERD VAN LOON (ONDERWIJSADVISEUR)** • FOTOGRAFIE **ESTHER BOSVELD-VAN TOUR**

Sjoerd van Loon

Er is nu een boek dat zó toegankelijk, helder en overzichtelijk is, dat iedereen gelijk begrijpt waar de onderzoeken van prof. John Hattie over gaan. Elke onderwijsprofessional zal bij het lezen van dit boek vele waardevolle inzichten krijgen. Ik heb het over *Leren zichtbaar maken: de geïllustreerde gids!* En ik ben nog nooit zo enthousiast geweest over een boek over álles wat we doen in het onderwijs!

Leren zichtbaar maken is niet eerder zo helder beschreven. Het taalgebruik is *to the point* en begrijpelijk. Hierdoor leest het vlot en zijn al die waardevolle onderwerpen voor iedereen toegankelijk. Bovendien is het illustratiewerk briljant! Tekst en beeld versterken elkaar, waardoor iedereen die dit boek leest en impact wil maken op het leren van leerlingen zal denken: oh, zit dat zó!

Als we écht het verschil willen maken in het leren van leerlingen, is het cruciaal om te weten welke onderwijspraktijken het meeste effect hebben. Met deze gids bij de hand, ligt het pad naar onderwijs met bewezen impact volledig open.

NIEUWE UITGAVEN

Bestel deze nieuwe uitgaven in onze webshop: shop.bazalt.nl

Leren zichtbaar maken: de geïllustreerde gids

Handpoppen Breinhelden

Digitaal boek: Timemanagement voor leerkrachten

AGENDA

DECEMBER

17 Peuter PDO

JANUARI

- 7 Effectief rekenonderwijs - blended
- 7 Opleiding interne schoolcoach didactiek
- 12 VE-basisscholing 2026
- 14 Verkorte opleiding Rekencoordinator
- 14 KIJK! De Basis 0-4/0-7/1-2 (online)
- 20 Leren Zichtbaar Maken - De Grondslag
- 28 Training Flitsbezoeken
- 28 Growth Mindset

FEBRUARI

- 2 VE-basisscholing 2026
- 2 Training KIJK! De Basis 0-4/0-7/1-2
- 4 Zien is snappen (NT2) 4 dagdelen
- 11 Training Executive Functies - 2 bijeenkomsten

Bezoek onze website voor de meest actuele en complete data en om je in te schrijven.